

EDITOR NEZNÁMÝ ANEB PODIVUHODNOSTI JEDNOHO SBORNÍKU

Západoslovanské literatury v českém prostředí do roku 1918. Sborník studií. Autorský kolektiv Jiří Bečka, Jasna Hloušková, Marie Sobotková, Helena Ulbrechtová-Filipová, Slavomír Wollman, Anna Zelenková. Práce Slovanského ústavu, Nová řada, svazek 17. Slovanský ústav AV ČR, Praha 2003.

Ocitám se tu v zajímavé situaci; není obvyklé, aby recenzentem byl někdo, kdo vytvářel či spoulytvářel koncepci recenzovaného díla, resp. projektu, na němž se původně i autorsky podílel, ale v tomto případě je to jistě možné. Moje jméno se v tomto sborníku ocitlo jen na počátku (ještě jednou v citaci) v předmluvě stávajícího ředitele Slovanského ústavu PhDr. Vladimíra Vavříčka, CSc. – a to ještě spíše v skrytých hanlivém kontextu. Ale přistupme k věci. Přítomný sborník je uveden jedenapůlstránkovou studií feditelovou; proto je také v čele a stejně velkými písmeny jako ti, kteří tu vytvářeli skutečné hodnoty.

Úvodní metodologickou stať *Interkurence literárních struktur u západních Slovanů* napsal Slavomír Wollman, jeden ze sloupových členů a spoluobnovitel Slovanského ústavu, jenž byl loni úředně zbaven editorství Slavie – jistě zcela podle stávajícího práva, ale proti všem zvyklostem panujícím zde od časů slavného Matiji Murka, jež byly narušeny jen jednou (a historikové dobře vědí kdy – tehdejší situace je známá jako „ukradená Slavia“); do sborníku byla stať zařazena podle jeho vlastních slov bez jeho vědomí. Studie sleduje zákonitosti srovnávacího studia západoslovanských literatur vskutku výrazným způsobem a vidí zde tranzitivní pozici západních Slovanů a jejich literatur a strukturální nadnárodní faktory ve stopách svého zvěčnělého otce, jehož dvě studie spatřily dnes světlo světa zcela charakteristicky daleko od českých luhů a hájů (Frank Wollman: *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003. ISSN 1434–3193, ISBN 3–631–51849–80. 402 s.; Frank Wollman: *Slovenska dramatika*. Prevedel, uvod in opombe napisal ter seznam slovenskih gledaliških iger sestavil Andrijan Lah. Slovenski Gledališki Muzej, Ljubljana 2004): v Německu a v Slovinsku (viz recenzi na knihu *Slovinské drama* v tomto sborníku). O to s větší akribií a láskou byly vydány, aby tak potvrdily smutnou platnost pořekadla, že doma není nikdo prorokem; dojdeje: vždy vinou někoho konkrétního. Slavomír Wollman nás správně v závěru své noblesní studie upozorňuje na to, že „z mnoha dalších faktorů, pro něž v krátké rozpravě není místa, nutno připomenout aspoň jeden, který po mnohá staletí ovlivňoval spojitost a konvergenci literatur západních Slovanů. Byla jím až do počátku XIX. století absence psychologické jazykové bariéry. Až do generace Mickiewiczovy, Šafařtkovy, Máchovy se v rámci západního Slovanstva běžně četlo v originálech.“ (s. 18)

Marie Sobotková si dala za cíl pojednat o polské účasti v českém literárním vývoji v letech 1770–1950, jistě se znalostí fundamentální práce M. Szyjkowskiého. Z práce je zřejmé, jak dobře – jako školený historik – je obeznána zejména s obecnými dějinami a také s dějinami kultury. Podobně se svého úkolu zhostili Jiří Bečka a zvěčnělá Jasna Hloušková, kteří se zabývali obdobím pozdějším do moderny a pak od moderny do roku 1918. Slovenskou účast reliéfně a materiálově bohatě vyznačila Anna Zelenková a česko-lužickosrbské vztahy v obráceném gardu zase Helena Filipová (později provdaná Ulbrechtová). Původně byl plánován i exkurs do kašubsko-české problematiky, ale pak od toho bylo z různých důvodů upuštěno.

Úvodní slova V. Vavříčka jsou také o potížích s prací na projektu (v tom má pravdu: vše vznikalo velmi obtížně). K tomu se sluší jen dodat, že koncepce publikačního výstupu se postupně utvářela na řadě schůzek, mimo jiné i v Brně, a že se na ní podíleli všichni, zejména však Slavomír Wollman, autor těchto řádků a Miloš Zelenka – důležitým krokem bylo získání tehdejší doцентky Marie Sobotkové z Olomouce. Jakého uvítání se jí tehdy v Slovanském ústavu dostalo, to již dnes asi raději zapoměla.

Habent sua fata libelli, ale i sborníky a jejich koncepce mají své osudy. To, co se dostává do čtenářových rukou, je bohužel jen torzo celku, který byl tak vychválen ředitelem a potvrzen komisi při podivném evaluačním řízení v roce 2002. Chybí tam totiž kapitola, jejíž podstatné části, jak se praví v úvodu, byly již před vydáním sborníku otištěny v knize nynějšího profesora Miloše Zelenky *Literární věda a slavistika* (Academia, Praha 2002). Vzhledem k složitým interpersonálním vztahům v Slovanském ústavu v té době, kdy nebylo zdaleka jisté, zda se sborník vůbec vydá, byla publikace v zmíněné knize zcela přirozená i s tím, že v úvodu se praví, že některé texty vznikaly jako součást autorovy práce v Slovanském ústavu – spíše by se měl tedy Slovanský ústav pyšnit tím, že jeho dnes již bývalý pracovník dosáhl svou knihou mezinárodního ohlasu. Naše společná studie, jejíž podstatnou část uveřejnil Miloš Zelenka s mým souhlasem pod svým jménem ve zmíněné knize, je totiž ve vztahu k projektu a sborníku klíčová a mnohé vysvětluje: jde totiž o pojetí západoslovanských literatur v širším celku střední Evropy. To neznamená, že by jednotlivé studie tímto ztratily na významu nebo nemohly vystupovat samostatně, ale neuveřejněním úvodní stati postrádají něco ze své sdělovací hodnoty a celek současně ztrácí významovou svornost. Neuveřejněním úvodní stati byl sborník „osekán“, takže to již ani není expurgovaný „sborník studií“, jak je zde eufemisticky nazván.

Původně jsem chtěl, aby se tu zkoumal skutečně reálnou srovnávací metodou tvar, poetika děl, nejen jejich vztahový povrch, ale na to nebylo sil a také okolnosti se proti týmu spikly. Nicméně právě to zůstává velkým úkolem, k němuž tři svazky série tvoří důležité, více či méně solidní předpolí nebo předdveří: totiž k současným, tedy novým srovnávacím dějinám slovanských literatur, jež by ústavu mohly udělat vědecké jméno. Projekt jsem v Slovanském ústavu několikrát navrhoval, ale byl jsem tehdejšími i nynějšími vedením striktně odmítnut – uváděním dalších souvislostí, byť by měly leccos společného i s tímto sborníkem – bych již překročil rámec běžné recenze. Takže musíme nadále ulpívat jen na těchto důležitých, ale přece jen popisných studiích. Ale úkol zůstává: v tom českým slavistům našťastí nikdo nepomůže.

K ředitelovu úvodnímu slovu ještě jednu poznámku. Není pravda, že sborník *Východoslovanské literatury v českém prostředí do vzniku ČSR* vyšel v Brně se souhlasem tehdejšího vedení Slovanského ústavu (zvěčnělý prof. Antonín Měšřan), ale na jeho úpěnlivou prosbu (nebyly finance), peníze nezískala editorka, ale autor těchto řádků jako vedoucí ústavu na základě gesta vedení Filozofické fakulty MU, jež umožnilo vydat tuto knížku jako doplňkový učební text.

Nevím, kdo na této podivné edici sborníku pracoval, zůstal nám utajen, ke své práci se nepřihlásil nebo se přihlásit nemohl či nesměl. Takže vlastně sborník vychází bez editora či editorů jako rodiči opuštěný sirotek. Jeho skutečná podoba však přece jen existuje i se všemi peripetiemi a nedorozuměními, bohužel i s tragickými či smutnými životními osudy. Ještě jedna poznámka dokládající vydavatelské umění neznámého editora. Jako posuzovatelé jsou tu uvedeni prof. Zdeněk Mathauser a prof. Miroslav Kvapil. Ty jsem o posouzení požádal já, oni laskavě souhlasili, jejich kladné, ale také kritické posudky stále mám, ale tehdy posuzovali jiný celek než ten, který pak vyšel tiskem. Takže je nyní jen jediná možnost: stejní recenzenti museli napsat posudky dvakrát, pokaždé o jiném textu – nebo...

To nic nemění na skutečnosti, že sborník shromáždil cenný materiál a jeho autoři udělali kus dobré práce. Ale to, jak se svévolně nakládalo s prací editorů, může být výstrahou nám i budoucím. A také dokladem etiky, charakterů a trisťních vztahů, jimž se snad nové generace českých slavistů budou umět vyhnout. S trochou skepse jim to upřímně přeji.

Ivo Pospíšil